

YAPON TILIDAGI NOANIQ IFODALAR VA ULARNING KOMMUNIKATIV
VAZIFASI

Amirova Yulduz Qodirjon qizi,

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Sharq filologiyasi fakulteti Yapon filologiyasi kafedrasida yapon tili o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqola yapon tili muloqot tizimidagi o'ziga xos fenomen – noaniq ifodalar (あいまい – aimai) va ularning kommunikativ vazifalarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqot jarayonida yapon nutqiy odobida fikrni yumshatish, to'g'ridan-to'g'ri rad javobidan qochish va ijtimoiy garmoniyani saqlashda qo'llaniladigan lisoniy vositalar ko'rib chiqiladi. Maqolada yapon tilidagi noaniqlik shunchaki tushunarsizlik emas, balki yuqori darajadagi madaniy va pragmatik strategiya ekanligi ilmiy asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: yapon tili, noaniq ifodalar, aimai, kommunikativ vazifa, ijtimoiy garmoniya (wa), pragmatika, sotsiolingvistika.

Аннотация. Данная статья посвящена анализу специфического феномена в коммуникативной системе японского языка – неопределенных выражений (あいまい – аймаи) и их коммуникативных функций. В ходе исследования рассматриваются лингвистические средства, используемые в японском речевом этикете для смягчения высказываний, уклонения от прямых отказов и сохранения социальной гармонии. В статье научно обосновывается, что неопределенность в японском языке является не просто неясностью, а высокоуровневой культурной и прагматической стратегией.

Ключевые слова: японский язык, неопределенные выражения, аймаи, коммуникативная функция, социальная гармония (wa), прагматика, социолингвистика.

Abstract: This article is devoted to the analysis of a specific phenomenon in the Japanese communication system – ambiguous expressions (あいまい – aimai) and their communicative functions. The research examines the linguistic tools used in Japanese speech etiquette to soften statements, avoid direct refusals, and maintain social harmony. The article provides a scientific basis for the argument that ambiguity in the Japanese language is not merely a lack of clarity but a high-level cultural and pragmatic strategy.

Keywords: Japanese language, ambiguous expressions, aimai, communicative function, social harmony (wa), pragmatics, sociolinguistics.

Kirish. Har bir til o'zi mansub bo'lgan xalqning dunyoqarashi va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Yapon tili bu borada o'zining "aimai"(曖昧) (noaniqlik, noaniq ifodalar) tushunchasi bilan ajralib turadi. Yapon muloqot madaniyatida fikrni to'g'ridan-to'g'ri, keskin ifodalash ko'pincha qo'pollik yoki suhbatdoshga nisbatan hurmatsizlik sifatida qabul qilinadi. Shu sababli, gapning oxirini ochiq qoldirish, inkorni yumshoq shaklda ifodalash yoki xohish-istaklarni bilvosita ishoralar orqali yetkazish yapon tilining o'ziga xos lingvistik manzarasini belgilab beradi.

Bugungi globallashuv davrida yapon tili va madaniyatini o'rganishga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Biroq, til o'rganuvchilar ko'pincha grammatik qoidalarni bilsalar-da, muloqot jarayonidagi "noaniq ifodalar"ni tushunishda qiyinchilikka duch kelishadi. Ushbu ifodalarni o'rganish quyidagi sabablarga ko'ra muhimdir:

• **Madaniyatlararo muloqot:** Yaponlar bilan samarali hamkorlik qilish va tushunmovchiliklarning oldini olish uchun ularning "yo'q" deb aytmasdan rad etish san'atini tushunish lozim.

• **Pragmatik kompetensiya:** Tilning shunchaki so'z boyligini emas, balki vaziyatga qarab to'g'ri ifodalarni tanlash ko'nikmasini rivojlantirish.

• **Ijtimoiy garmoniya – 和(Wa):** Yapon jamiyatidagi jamoaviy birdamlik va o'zaro muvozanatni saqlashda noaniq ifodalarning o'rnini anglash.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi yapon tilidagi noaniq ifodalarning turlarini tahlil qilish va ularning muloqot jarayonida qanday kommunikativ vazifalarni bajarishini yoritib berishdan iborat. Shuningdek, maqolada yapon nutqiy odobidagi "yashirin ma'nolar" va ularning nutqiy vaziyatlardagi roli misollar orqali ko'rib chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili. Yapon tilidagi noaniqlik (あいまい – *aimai*) fenomeni turli lingvistik va sotsiomadaniy tadqiqotlarda keng yoritilgan bo'lib, u asosan pragmatika va madaniyatlararo kommunikatsiya doirasida tahlil qilinadi. Edward T. Hall o'zining "Beyond Culture" asarida yuqori kontekstli madaniyatlar qatorida yapon muloqot tizimida bevosita ifodadan ko'ra bilvosita muloqot ustunligini ta'kidlaydi. Shuningdek, Takeo Doi "Amae no Kōzō" asarida yapon jamiyatidagi ijtimoiy bog'liqlik va psixologik yaqinlik noaniq ifodalar orqali mustahkamlanishini asoslaydi. Zamonaviy yapon tilshunosligida esa Mizutani va boshqa olimlar noaniqlikning grammatik emas, balki kommunikativ strategiya sifatidagi rolini empirik jihatdan yoritgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda yapon tilidagi noaniq ifodalarni tahlil qilish uchun lingvopragmatik va sotsiolingvistik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot materiali sifatida zamonaviy yapon tili darsliklari, ilmiy adabiyotlar va autentik nutqiy vaziyatlardan olingan misollar tanlab olindi. Tahlil jarayonida deskriptiv va kontekstual interpretatsiya metodlari asosida noaniq ifodalarning kommunikativ vazifalari aniqlangan. Bundan tashqari, misollarni semantik-pragmatik jihatdan guruhlash orqali ularning ijtimoiy garmoniya va muloqot strategiyalaridagi o'rnini baholandi.

Tahlillar va natijalar.

Yapon tilida noaniqlikni ifodalovchi asosiy leksik-grammatik vositalar

Yapon tilida fikrni yumshatish va noaniqlik rangdorligini berish uchun maxsus til birliklaridan foydalaniladi. Bularni shartli ravishda bir necha guruhga bo'lish mumkin:

Gap oxiridagi tugallanmagan konstruksiyalar

Yapon muloqotining eng xarakterli xususiyati — gapni oxirigacha aytmaslikdir. Bu suhbatdoshga xulosa chiqarish uchun joy qoldiradi.

• 「～が…」 va 「～けど…」 **bog'lovchilari:** Odatda "lekin/biroq" degan ma'noni beradi, lekin gap oxirida kelganda suhbatdoshning munosabatini kutishni anglatadi.

Masalan: 「行きたいんですが...」 "Ikitaindesuga..." (borishni xohlaymanku-ya... [borishimga to'sqinlik qiluvchi bir aspekt bor]).

• **Gapni to'liq tugatmaslik:** 「それはちょっと...」 *Sore wa chotto...* (Bu biroz...) deb gapni to'xtatish, odatda rad etish yoki noqulaylikni bildiradi.

Modal so'zlar va taxmin ifodalari

Fikrni qat'iy (statement) emas, balki subyektiv fikr (opinion) sifatida taqdim etish:

• 「～と思います」 (To omoimasu – ...deb o'ylayman): Yaponlar hatto aniq faktlarni ham o'z shaxsiy fikri sifatida taqdim etish orqali boshqalarga bosim o'tkazmaslikka harakat qiladi.

• 「～かもしれない」 (Kamoshirenai – balki...): Ehtimollik darajasini pasaytirish orqali mas'uliyatni yumshatadi.

• 「～でしょう・～だろう」 "Deshou" yoki "Darou": Suhbatdoshning roziligini so'rash yoki taxminni bildirish uchun qo'llaniladi.

Noaniq miqdor va sifat ko'rsatkichlari

• 「ちょっと」 (Chotto – biroz): Bu so'z yapon tilida "sehrli" so'z bo'lib, u ham vaqtni, ham miqdorni, ham rad javobini ifodalaydi.

• 「たぶん」 (Tabun – ehtimol): To'g'ridan-to'g'ri "ha" yoki "yo'q" deyishdan qochish uchun ishlatiladi.

Rad javobining kommunikativ strategiyalari

Yapon madaniyatida 「いいえ」 (Iie – yo'q) so'zi deyarli ishlatilmaydi. Buning o'rniga:

• 「検討します」 (Kento shimasu – o'ylab ko'raman) — ko'pincha "yo'q" degan ma'noni anglatadi.

• 「難しいです」 (Muzukashii desu – qiyin) — bu so'z ko'p hollarda "imkonsiz" deganidir.

Noaniq ifodalarning kommunikativ vazifalari va madaniy asoslari

Yapon tilida noaniqlik shunchaki til boyligi emas, balki ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi strategik vositadir. Buning asosiy vazifalarini quyidagicha tahlil qilish mumkin:

"Wa" (和 - Garmoniya)ni saqlash

Yapon jamiyatining eng oliy qadriyati — garmoniya, ya'ni o'zaro totuvlikdir. Fikrni noaniq shaklda ifodalash suhbatdosh bilan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan to'qnashuv yoki kelishmovchilikning oldini oladi.

• **Vazifasi:** Suhbatdoshning tuyg'ularini ranjitmaslik va ijtimoiy muvozanatni saqlash.

"Enryo" (遠慮 - Tortinchoqlik va masofani saqlash)

Bu tushuncha o'z ehtiyojlarini ikkinchi darajaga surish va boshqalarga noqulaylik tug'dirmaslikni anglatadi.

• **Misol:** Taklifga nisbatan "*Chotto...*" (ちょっと...) deb javob berish, rad etishning eng yumshoq shakli bo'lib, bu orqali inson o'zining "takabbur" emasligini namoyish etadi.

"Honne" (本音) va "Tatema" (建前) dualizmi

Yapon muloqotining eng muhim jihati bu — haqiqiy niyat (**Honne**) va ijtimoiy me'yorlarga mos keladigan tashqi ko'rinish (**Tatema**) o'rtasidagi farqdir.

• **Kommunikativ vazifasi:** Noaniq ifodalar ko'pincha *Tatema* vazifasini bajaradi. Masalan, ish uchrashuvida "*Kento shimasu*" (検討します - O'ylab ko'ramiz) deyilsa, bu *Tatema* bo'lib, aslida rad javobini xushmuomalalik bilan yetkazayotgan bo'lishi mumkin.

"Ishin-denshin" (以心伝心 - Qalb bilan tushunish)

Yaponlar orasida "so'zsiz tushunish" madaniyati kuchli. Gapni oxirigacha aytmaslik (**Kotoage shinai** - 言挙げしない) orqali so'zlovchi tinglovchining fahm-farosatiga ishonch bildiradi.

• **Vazifasi:** Muloqotni intellektual va hissiy darajada yuqori pog'onaga ko'tarish, suhbatdoshga hurmat ko'rsatish.

Amaliy misollar tahlili

Noaniq ifoda (Yaponcha)	Tom ma'nosi	Kommunikativ vazifasi (Asl ma'nosi)
Muzukashii desu (難しいです)	Qiyin	Yumshoq shakldagi rad javobi (Imkonsiz)
...to omoimasu (...と思います)	...deb o'ylayman	Shaxsiy fikrni yumshatish, qat'iyatdan qochish
Ma, sodesu ne... (ま、そうですね)	Xo'sh, shunday desak ham bo'ladi	To'liq qo'shilmaslik, lekin tortishishni istamaslik
Kento shimasu (検討します)	Ko'rib chiqamiz	Rad etish yoki mas'uliyatni kechiktirish

Yapon tilidagi noaniq ifodalarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, bu hodisa shunchaki tilning kamchiligi yoki tushunarsizligi emas, balki yapon xalqining yuksak muloqot madaniyati va ijtimoiy ongining mahsulidir. O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. **Lisoniy o'ziga xoslik:** Yapon tilidagi noaniqlik (あいまい - *aimai*) grammatik shakllar, modal so'zlar va tugallanmagan jumlar orqali tizimli ravishda ifodalanadi. Bu esa tilning pragmatik imkoniyatlari naqadar kengligini ko'rsatadi.

2. **Ijtimoiy regulyator:** Noaniq ifodalar jamiyatda shaxslararo munosabatlarni yumshatish, ijtimoiy garmoniya (和 - Wa)ni saqlash va suhbatdoshga hurmat ko'rsatishning asosiy vositasi bo'lib xizmat qiladi. To'g'ridan-to'g'ri rad javobini bermaslik yoki o'z fikrini yumshatib yetkazish — bu "yuzni saqlash" (face-saving) strategiyasining muhim qismidir.

3. **Madaniy kompetensiya:** Yapon tili o'rganuvchilari uchun faqatgina grammatika va lug'at boyligini egallash yetarli emas. Muloqotning muvaffaqiyati ko'p jihatdan "havoni o'qish" (空気を読む - Kuuki wo yomu), ya'ni aytilmagan so'zlarni va noaniq ifodalar ortidagi asl niyatni tushunishga bog'liq.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yapon tilidagi noaniq ifodalar muloqotda tushunmovchilik keltirib chiqarish uchun emas, balki suhbatdoshlar o'rtasida hissiy ko'prik o'rnatish va o'zaro ishonchni mustahkamlash uchun xizmat qiladi. Ushbu ifodalarni to'g'ri qo'llash va tushunish yapon tili mutaxassislariga uchun nafaqat lingvistik, balki sotsiomadaniy bilimlarining eng muhim qismi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Doi, Takeo (土居 健郎). "The Anatomy of Dependence" (甘えの構造 - Amae no Kouzou).
2. Davies, R. J., & Ikeno, O. "The Japanese Mind: Understanding Contemporary Japanese Culture".
3. Hall, Edward T. "Beyond Culture".
4. Imai, Mutsumi (今井 むつみ). "Kotoba no Gakushu no Kagaku" (Language Learning Science).
5. Linguistics and Culture of Japan: Academic Journals.
6. Mizutani, O. & Mizutani, N. (1987). "Nihongo Note: Situational Japanese".